

УДК 373.21:796

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/40-1-26>

Тетяна БАБЮК,

orcid.org/0000-0002-7199-1951

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та методик дошкільної освіти

*Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна) tanja17@email.ua*

Сергій БАБЮК,

orcid.org/0000-0002-1762-5555

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання

*Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна) tanja17@email.ua*

МЕТОДИКА ІНТЕГРОВАНИХ ЗАНЯТЬ ІЗ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА ЕКОЛОГІЧНІЙ СТЕЖИНІ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано зміст понять «інтеграція», «інтегрований підхід», особливості інтегративного підходу в дошкільній освіті. Ідеї інтеграції досить давно обговорюються педагогічною спільнотою і широко впроваджуються у практику загальної освіти з метою оптимізації освітнього процесу, збагачення і гармонізації розвитку дитини.

Авторами обґрунтовано методика інтегрованих занять із фізичної культури, метою яких є спільне вирішення завдань фізичного виховання та екологічної освіти дітей дошкільного віку. Інтегровані заняття розкривають значні педагогічні можливості, знімають втому, напруження вихованців за рахунок зміни різних видів діяльності, суттєво підвищують пізнавальний інтерес, сприяють розвиткові уяви, уваги, мислення, мовлення та пам'яті. Застосування засобів фізичної культури в екологічній освіті є одним із перспективних напрямків діяльності закладів дошкільної освіти, в рамках якої можливе вирішення важливого завдання виховання дітей дошкільного віку – розуміння цінності власного життя і здоров'я через формування екологічної та фізичної культури особистості.

Запропонована методика передбачає інтеграцію розділів фізичного та екологічного виховання та комплексне використання засобів фізичного виховання: гігієнічних, природно-оздоровчих факторів та фізичних вправ. Фізичні вправи представлені прикладними, гімнастичними, спортивними вправами та рухливими іграми. Засоби фізичного виховання добиралися з урахуванням віку дітей, згідно з програваними завданнями, порогом року, погодними умовами, з урахуванням взаємозв'язку зі змістом спостережень у природі, розповідей і бесід природознавчого змісту. Застосовувалися вправи, які імітують об'єкти і явища живої і неживої природи, діяльність людей у природі, широко використовувалися образні назви вправ, прийоми імітації та наслідування, перевага надавалася динамічним вправам, а також вправам циклічного характеру, які сприяють збільшенню функціональних можливостей дитячого організму, зміцненню здоров'я та підвищенню працездатності.

Доведено позитивний вплив запропонованої методики інтегрованих занять із фізичної культури на рівень фізичної підготовленості дітей експериментальної групи, які достовірно покращили результати у шести з восьми контрольних вправ. Запропонована методика також сприяла підвищенню рівня знань дітей експериментальної групи про природу.

Ключові слова: діти дошкільного віку, інтегрований підхід, фізичне виховання, інтегровані заняття, екологічне виховання, екологічна стежина.

Tetiana BABIUK,

orsid.org/0000-0002-7199-1951

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Preschool Education

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University

(Kamianets-Podilskyi, Khmelnytskyi region, Ukraine) tanja17@email.ua

Sergii BABIUK,

orsid.org/0000-0002-1762-5555

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Physical Education

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University

(Kamianets-Podilskyi, Khmelnytskyi region, Ukraine) tanja17@email.ua

METHODOLOGY OF INTEGRATED PHYSICAL TRAINING CLASSES ON THE ECOLOGICAL PATH IN THE PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

The article analyzes the meaning of the concepts “integration”, “integrated approach”, features of the integrative approach in preschool education. The ideas of integration have long been discussed by the pedagogical community and widely implemented in the practice of general education in order to optimize the educational process, enrich and harmonize the development of the child.

The authors substantiate the methodology of integrated physical education classes, the purpose of which is to jointly solve the problems of physical education and environmental education of preschool children. Integrated classes reveal significant pedagogical opportunities, relieve fatigue, stress of pupils by switching to different activities, significantly increase cognitive interest, promote the development of imagination, attention, thinking, speech and memory.

The use of physical training tools in environmental education is one of the promising areas of preschool education, which can solve an important task of raising preschool children – understanding the value of their own lives and health through the formation of environmental and physical culture.

The proposed method provides for the integration of sections of physical and environmental education and the integrated use of physical education tools: hygienic, natural health factors and exercise. Exercises are represented by applied, gymnastic, sports exercises and moving games.

The means of physical education were selected taking into account the age of children, program tasks, time of year, weather conditions, and take into account content of observations of nature, stories and conversations of natural science content. Exercises that mimic objects and phenomena of animate and inanimate nature, human activities in nature were used, figurative names of exercises, methods of imitation were widely used, dynamic exercises were preferred, as well as cyclic exercises that increase the functionality of the child's body, improve health and work efficiency.

The positive influence of the proposed method of integrated physical education classes on the level of physical fitness of children in the experimental group was proved, which significantly improved the results in six of the eight control exercises. The proposed method also helped to increase the level of knowledge of children about nature.

Key words: *preschool children, integrated approach, physical education, integrated classes, ecological education, ecological path.*

Постановка проблеми. Інтеграційні процеси в системі дошкільної освіти є складовою частиною загальних інноваційних процесів та характерною рисою соціокультурного простору сучасної освіти. Змістові та методико-технологічні аспекти освітньої діяльності закладу дошкільної освіти визначаються стратегічними напрямками розвитку сучасної дошкільної освіти і передбачають реалізацію інтегративного підходу до побудови змісту освіти, який спрямований на формування в дітей дошкільного віку цілісного системного світобачення (Богініч, 2013).

Тому сьогодні існує потреба пошуку таких науково-педагогічних засад організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти, які були б середовищем особистісного розвитку дитини та могли забезпечувати формування у дітей цілісної картини світу. Одним із ефективних шляхів розв’язання цього завдання є побудова освітнього процесу на інтеграційних засадах (Спенсер, 2013).

Відповідно до Законів України «Про дошкільну освіту», «Про фізичну культуру і спорт» одним із пріоритетних напрямів освітнього процесу в закладах дошкільної освіти є фізичне виховання дітей, завданнями є охорона та зміцнення здоров’я дітей, підвищення опірності й захисних сил дитячого організму, підвищення його працездатності, своєчасне формування у дошкільників рухових умінь і навичок, розвиток фізичних якостей і

забезпечення належного рівня фізичної підготовленості та фізичної культури взагалі, виховання стійкого інтересу до рухової активності, формування здорового способу життя. Слід зауважити, що традиційні підходи до фізкультурно-оздоровчої роботи з дошкільниками часто не відповідають сучасним вимогам і потребують заміни на такі, які б ефективніше сприяли вирішенню завдань зміцнення здоров’я, підвищенню рівня фізичної підготовленості та своєчасному фізичному, інтелектуальному й моральному розвитку дитини.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз сучасних досліджень свідчить, що зберігається стійкий науковий інтерес до проблеми інтеграції в освіті (І. Бех, М. Вашуленко, Н. Гавриш, І. Зязюн, В. Ільченко, І. Кіндрат, О. Савченко та інші). Суттєвими в дослідженні проблеми інтегрованого підходу в системі освітнього процесу в закладі дошкільної освіти є праці таких науковців, як К. Беляя, І. Кіндрат, М. Лазарева та ін.

В останні роки збільшилася кількість досліджень різних аспектів фізичного виховання дітей дошкільного віку, а саме: навчання дітей вправ та ігор спортивного характеру (Ю. Короп, О. Курок, Т. Осокіна, С. Цвек); диференційований підхід до навчання фізичних вправ (Е. Давиденко); вплив фізичних вправ та рухливих ігор на виховання позитивних моральних і вольових якостей у дітей (Н. Кот, Е. Яницька); застосу-

вання ігрового методу в навчанні дітей фізичних вправ (Г. Беленька, О. Богініч, А. Вольчинський); використання «малих форм» фізичної культури (О. Кириченко), мотивація дітей до занять фізкультурою (Л. Сварковська), змісту фізичного виховання дітей раннього та дошкільного віку в сім'ї (М. Аляб'єва, Е. Вільчковський). Конструктивними в контексті даної роботи є дослідження Е. Вільчковського та О. Курок, які розглядають основи системи фізичного виховання, завдання та зміст фізичного виховання дітей раннього та дошкільного віку, методику проведення основних форм освітньо-виховного процесу з фізичного виховання в закладі дошкільної освіти (Вільчковський, Курок, 2008).

Мета статті – обґрунтувати методику інтегрованих занять із фізичної культури, метою яких є спільне вирішення завдань фізичного виховання та екологічної освіти дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Варто відзначити, що ідеї інтеграції досить давно обговорюються педагогічною спільнотою і широко впроваджуються у практику загальної освіти з метою оптимізації освітнього процесу, збагачення і гармонізації розвитку дитини.

Поняття «інтеграція» відноситься до загальнонаукових понять. Уведене педагогом Г. Спенсером, воно означало об'єднання раніше ізольованих компонентів навчального процесу (перш за все знань з окремих предметів) з тим, щоб створити в учнів цілісну індивідуальну картину світу (Спенсер, 2013).

У вітчизняній науці поняття «інтеграції» починає активно використовуватися з 80-х років ХХ ст. Сам процес інтеграції в науково-педагогічній літературі розглядається як взаємовплив, взаємопроникнення і взаємозв'язок змісту різних навчальних дисциплін з метою цілеспрямованого формування всебічної, комплексної, діалектично взаємопов'язаної системи наукових уявлень про ті чи інші явища, сторони, властивості матеріаль-

ного світу або суспільного життя. Сутністю інтегративного підходу є поєднання знань із різних галузей на рівноправній основі, які доповнюють одна одну та надають можливість педагогам вирішувати кілька завдань із різних напрямів розвитку. Діти оволодівають змістом різних розділів програми паралельно, що дозволяє економити час для організації ігрової та самостійної діяльності дітей.

Варто відзначити, що методика здійснення освітньої діяльності з використанням інтегративного підходу суттєво відрізняється від методики здійснення традиційної освітньої діяльності. Структура інтегрованих освітніх галузей відрізняється від структури звичайних, вона повинна відповідати таким вимогам: чіткість, компактність, стислість навчального матеріалу; продуманість і логічний взаємозв'язок матеріалу розділів програми у кожній безпосередній освітній діяльності; взаємообумовленість, взаємозв'язок матеріалу предметів, які інтегруються на кожному етапі; достатня інформативна ємність освітнього матеріалу; систематичність та доступність викладання матеріалу; необхідність дотримання часових рамок. Форма проведення інтегрованих занять цікава і нестандартна. Використання впродовж заняття різних видів діяльності дозволяє підтримувати інтерес дітей на високому рівні, що дозволяє зробити висновок про достатню ефективність занять. Інтегровані заняття розкривають значні педагогічні можливості, знімають втому, напруження вихованців за рахунок переключення на різні види діяльності, суттєво підвищують пізнавальний інтерес, сприяють розвитку уваги, уваги, мислення, мовлення та пам'яті.

У зв'язку зі збільшенням вимог до якості педагогічного процесу в закладах дошкільної освіти зростає роль усіх його компонентів, у тому числі екологічної освіти та фізичного виховання. Екологічна освіта дошкільників забезпечує зростання в дітей екологічної свідомості і формування екологічної культури. Ефективність

Таблиця 1

Завдання інтегрованих занять з фізичної культури

Завдання фізичного виховання	Завдання екологічної освіти
Формування усвідомленого ставлення до фізичної активності на основі засвоєння знань із фізичної культури	Формування екологічно розвиненої свідомості на основі оволодіння доступними уявленнями і знаннями про природу
Підвищення рівня фізичної підготовленості на основі формування і вдосконалення рухових умінь та навичок і розвитку рухових якостей і здібностей	Формування практичних умінь та навичок із природоохоронної діяльності на основі засвоєння норм та правил екологодоцільної взаємодії з навколишнім середовищем
Виховання потреби у фізичному удосконаленні на основі формування інтересів та мотивів до занять фізичними вправами	Виховання гуманного ставлення до природи на основі екологоорієнтованого власного досвіду та емоційних переживань

екологічної освіти залежить від навчання дітей у сфері природорозуміння, формування правильного ставлення до природних явищ та об'єктів, а найбільш сприятливий для цього час – це час відвідування закладу дошкільної освіти. Одним із важливих завдань дошкільної освіти є збереження і зміцнення здоров'я дітей, яке у першу чергу реалізується у процесі фізичного виховання. Грамотно побудована робота з фізичного виховання дозволяє підвищити рівень психофізіологічного стану, формує в дітей звичку до виконання фізичних вправ у повсякденному житті, сприяє формуванню ціннісного ставлення до власного здоров'я та життя. Усе вищезазначене дозволяє вирішувати завдання фізичного та екологічного виховання дітей дошкільного віку комплексно, у взаємозв'язку (табл. 1).

У результаті досліджень нами було розроблено методику організації занять з фізичної культури на основі інтегрованого підходу (рис. 1).

Інтегровані заняття з фізичної культури передбачають комплексне використання засобів фізичного виховання: гігієнічних, природньо-оздоровчих факторів та фізичних вправ (прикладних, гімнастичних, спортивних та рухливих ігор). (Вільчковський, Курок, 2013).

Фізичні вправи представлені прикладними, гімнастичними, спортивними вправами та рухливими іграми. Їх підбір зумовлений не тільки віком дітей, станом здоров'я, рівнем фізичної підготовленості дошкільників, порою року, погодними умовами, програмовими завданнями, але й взаємозв'язком зі змістом спостережень у природі, розповідей і бесід про природу. Застосовуються вправи, які імітують об'єкти і явища живої і неживої природи, діяльність людей у природі. Передбачається використання образних назв вправ, прийомів імітації та наслідування. Перевага надається динамічним вправам, а також вправам циклічного характеру, які сприяють збільшенню

Рис. 1. Методика інтегрованих занять з фізичної культури

функціональних можливостей дитячого організму, зміцненню здоров'я та підвищенню працездатності. Важливими є також вправи, направлені на розвиток швидкісних, швидкісно-силових та координаційних здібностей.

Вправи прикладного характеру представлені групою вправ на рухові дії: ходьба, біг, стрибки. Вправи на подолання природних перешкод (перелізання, підлізання), кидки, метання. Ходьба і біг займають важливе місце у змісті інтегрованих занять фізичної культури. Вони не повинні бути одноманітними, щоб не стомлювати дітей. Тривалість ходьби та бігу до наступного об'єкта повинна збільшуватися поступово, також поступово додаються перепони, які потрібно подолати під час руху. Для підтримання інтересу в дошкільників до ходьби і бігу слід варіювати завдання: включати ігрові завдання, наприклад, на певній ділянці маршруту зібрати якомога більше шишок, змінювати темп руху, чергувати види ходьби і бігу, поєднувати ходьбу і біг з іншими рухами – стрибками, подоланням перепон (підлізанням, перелізанням, рухом між деревами) і т.д. Широко використовуються ігри з бігом. У змісті інтегрованих занять із фізичної культури застосовуються як самостійні види стрибків (на місці, з просуванням), так і рухливі ігри зі стрибками, наприклад, «Лисиця і зайці», «Ворони» тощо. Вправи на подолання перешкод – різні перелізання, підлізання – включаються у зміст занять відповідно до природного оточення під час проходження маршруту екологічної стежини: повалене дерево, низько опущені гілки дерев і кущів. Вправи на метання передбачають використання природних матеріалів – шишок, камінчиків, тощо.

У ході інтегрованих занять використовуються такі різновиди гімнастичних вправ, як стройові справи (шикування, перешикування, розмикання, змикання і пересування в строю), загальнорозвивальні вправи, вправи дихальної гімнастики. Стройові вправи використовуються для організованого і швидкого розміщення і переміщення дітей по екологічній стежині, забезпечення чіткого і злагодженого виконання вправ, розвитку просторового орієнтування, формування навичок колективних дій, дисципліни і організованості. Загальнорозвивальні вправи використовуються з метою зміцнення опорно-рухового апарату дітей, формування правильної постави, а також підвищення функціональних можливостей дитячого організму. Сюжетні комплекси загальнорозвивальних вправ передбачають використання образних назв, прийомів імітації та наслідування, наприклад, у зміст комплексу загальнорозвиваль-

них вправ «Осінь» включають вправи «Вітер хитає дерева», «Туман полем» тощо. Вправи дихальної гімнастики – це вправи з довільною видозміною тривалості і характеру фаз дихального циклу, сприяють формуванню навичок раціонального дихання, удосконаленню функціональних можливостей дихальної системи, розвиткові витривалості. У ході інтегрованих занять з фізичної культури вони застосовуються головним чином після прискореної тривалої ходьби, бігу, ігор високої рухливості і взаємопов'язані з темою занять, наприклад, під час заняття з теми «Листопад» використовуються вправи дихальної гімнастики «Листя шелестить», «Здуй листочок» і т.п. Сезонні вправи спортивного характеру включаються в зміст занять відповідно до пір року, віку і рівня підготовленості дітей, наприклад, взимку використовуються катання на лижах, санчатах. У ході інтегрованих занять на екологічній стежині доцільно проводити рухливі ігри екологічного характеру, які імітують природні об'єкти і явища, наприклад, «Перелітні птахи», «Мороз», «Ялиночка, ялинка» та ігри, які моделюють соціальний зміст екологічної діяльності, наприклад, «Лісник», «Шпаківні» і т.д.

Інтегровані заняття з фізичної культури мають загальноприйнятну структуру. Поєднання фізичної активності із формуванням екологічних знань може бути різним. Так, спостереження за природними явищами, бесіди про природу можуть проводитися на початку заняття в поєднанні з ходьбою в помірному темпі стежиною здоров'я, а потім використовуються фізичні вправи в загальноприйнятій послідовності у відповідності з рекомендованими принципами розподілу фізичного навантаження. Фізичні вправи можуть передувати спостереженням і розповіді про природні об'єкти і явища, які проводяться наприкінці заняття під час повернення в приміщення дошкільного закладу. Тривалість заняття визначається віком дітей, погодними умовами і довжиною маршруту екологічної стежини і складає від 20 до 30 хвилин для дітей середнього дошкільного віку.

Із метою формування в дітей знань про культуру поведінки у природі, оцінки власних вчинків і вчинків оточуючих рекомендується використовувати картки зі знаками, які нагадують про правила поведінки у природі. Під час розробки змісту карток і малюнків, які уміщені в картках, обов'язково повинні брати участь діти. Наприкінці заняття дітям варто дати завдання творчого чи пізнавального змісту, наприклад, намалювати об'єкти чи явища природи, за якими спостерігали під час прогулянки екологічною стежиною, виго-

Таблиця 2

Порівняльний аналіз показників фізичної підготовленості дітей контрольної і експериментальної груп після експерименту

№ п/п	Показники, одиниці вимірювання	Контрольна група (n=20)	Експериментальна група (n=20)	p
1.	Біг 30 м, с	9,0±1,1	8,2±0,4	0,05
2.	Біг 3x10 м, с	11,9±1,5	11,5±0,5	0,05
3.	Біг 500 м, с	229,9±20,6	195±17,0	0,05
4.	Стрибок у довжину, см	79,5±12,4	91,7±11,6	<
5.	Згинання тулуба, разів	8,2±4,9	12,9±4,8	<
6.	Розгинання тулуба, разів	10,5±3,5	14,1±2,6	<
7.	Рівновага, с	4,8±1,5	6,5±2,8	<
8.	Нахил вперед, см	8,4±2,9	9,3±2,8	0,05

Таблиця 3

Порівняльний аналіз показників рівня знань дошкільників про природу

Рівень знань про природу, бали	Контрольна група (n=20)	Експериментальна група (n=20)	p
До експерименту	2,0±0,7	1,9±0,6	>
Після експерименту	3,1±0,5	3,8±0,5	<

товити поробки з природного матеріалу, вивчити вірш про певну пору року, тощо.

Для перевірки ефективності інтегрованих занять із фізичної культури впродовж дев'яти місяців заняття з фізичної культури в контрольній групі проводилися в традиційній формі, а в експериментальній групі – одне заняття на тиждень проводилося інтегроване за розробленою методикою на екологічній стежині в умовах природного середовища. Згідно з результатами хронометрії моторна щільність занять із фізичної культури в експериментальній групі складала 68-82% залежно від завдання і типу заняття. У контрольній групі моторна щільність складала 52-68%, що підтверджує результати досліджень М. Рунової, відповідно до яких моторна щільність різних типів занять із фізичної культури в закладах дошкільної освіти складає менше 70% (Рунова, 2003). Дані пульсометрії свідчать, що під час усіх частин інтегрованих занять із фізичної культури навантаження відповідали можливостям дітей і загальноприйнятим рекомендаціям (Лях, Мейксон, Копилов, 1999). В експериментальній групі середній рівень ЧСС під час занять складав 130-140 уд./хв, а в контрольній групі – 110-130 уд./хв. Отримані результати підтверджують результати дослідження М. Рунової, яка стверджує, що однією із причин недосконалості рухового режиму в закладах дошкільної освіти є слабкий тренуючий ефект від різних типів занять із фізичної культури (Рунова, 2003). Порівняльний аналіз показників фізичної підготовленості дітей експериментальної групи виявив досто-

вірну різницю результатів із шести контрольних вправ із восьми: біг на 30 м, біг на 500 м, стрибок у довжину з місця, статична рівновага, згинання та розгинання тулуба (табл. 2).

Діагностика рівня екологічної освіти включала визначення рівня екологічних знань, виявлення характеру ставлення дошкільників до природи, особливостей екологічних уявлень і умінь здійснення діяльності з об'єктами природи. Вивчення рівня екологічних знань дітей здійснювалося за п'ятибальною системою за методикою З. Плохій (Плохій, 2010). До експерименту порівняльний аналіз показників знань дітей з екологічної культури не виявив достовірної різниці. Після експерименту в дітей контрольної і експериментальної груп спостерігалось зростання рівня знань про природу, однак у дітей експериментальної групи рівень знань про природу вище (табл. 3).

Отже, заняття за експериментальною методикою сприяли не тільки розвиткові фізичного потенціалу дошкільників, але й формуванню знань та уявлень про природу.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що заняття за запропонованою методикою інтегрованих занять із фізичної культури на екологічній стежині в закладі дошкільної освіти забезпечують рівень навантаження, який відповідає можливостям дітей дошкільного віку та чинить позитивний вплив на підвищення рівня фізичної підготовленості. Також експериментальна методика сприяє підвищенню рівня екологічної культури дошкільників.

Перспективними напрямками подальшого дослідження є обґрунтування ефективності експериментальної методики у процесі фізичного виховання на наступних ступенях освіти (діти молодшого шкільного віку), розроблення та встановлення міжпредметних зв'язків між фізичним вихованням та іншими розділами програми дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богиніч О. Пріоритети у сфері фізичного розвитку дитини дошкільного віку. *Оптимізація фізичного розвитку дитини у вітчизняній системі освіти*. Запоріжжя : ЗОІППО, 2010. С. 124–148.
2. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. 428 с.
3. Лях В. І., Мейксон М., Копилов Ю. А. Оцінка успішності з фізичної культури. *Фізична культура у школі*. 1999. № 1. С. 8.
4. Плохій З. П. Формування у дітей дошкільного віку екологічної культури: (теоретичний та методичний аспекти). Київ : Видавничий дім «Персонал», 2010. С. 91–101.
5. Рунова М. А. Двигательная активность ребенка в детском саду. Москва : Мозаика-Синтез, 2004. 256 с.
6. Спенсер Г. Воспитание умственное, нравственное, физическое. Москва : Либроком, 2013. 223 с.
7. Фізичне виховання, основи здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку / О. Л. Богиніч, Н. В. Левінець, Л. В. Лохвицька, Л. А. Сварковська. Київ : Генеза, 2013. 127 с.

REFERENCES

1. Bohinich O. Priorityty u sferi fizychnoho rozvytku dytyny doshkilnoho viku. [Priorities in the field of physical development of preschool children]. *Optimizatsiia fizychnoho rozvytku dytyny u vitchyzniani systemi osvity*. Zaporizhzhia: ZOIPPO, 2010. pp. 124–148. [in Ukrainian].
2. Vilchkovskiy E. S., Kurok O. I. Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku. [Theory and method of physical education of children of preschool age]. Sumy: VTD «Univertsytetska knyha», 2008. 428 p. [in Ukrainian].
3. Liakh V. I., Meikson M., Kopylov Yu. A. Otsinka uspishnosti z fizychnoi kultury. [Assessment of success of physical culture]. *Fizychna kultura u shkoli*. 1999. №1. pp. 8. [in Ukrainian].
4. Plokhii Z. P. formuvannia u ditei doshkilnoho viku ekolohichnoi kultury: (teoretychnyi ta metodychnyi aspekty). [Formation of ecological culture in preschool children: (theoretical and methodological aspects)]. Kyiv: Vydavnychiy dim «Personal», 2010. pp. 91–101. [in Ukrainian].
5. Runova M. A. Dvyhatelnaia aktyvnost rebenka v detskom sadu. [Physical activity of the child in kindergarten]. Moskva: Mozayka-SynteZ, 2004. 256 p. [in Russian].
6. Spenser H. Vospytanye umstvennoe, нравstvennoe, fyzycheskoe. [Mental, moral, physical education]. Moskva: Lybrokom, 2013. 223 p. [in Russian].
7. Fizychno vykhovannia, osnovy zdorovia ta bezpeky zhyttiediialnosti ditei starshoho doshkilnoho viku. [Physical education, basics of health and safety of life of older preschool children]. / O. L. Bohinich, N. V. Levinets, L. V. Lokhvytska, L. A. Svarkovska. Kyiv: Heneza, 2013. 127 p. [in Ukrainian].